אוצר מדרשים — מעשה באדם אחד שהלך בדרך בסחורה

מעשה באדם אחד שהיה הולך בדרך בסחורה, ראהו אכסנאי, אמר לו: "רבי ומורי אם רצונך אבוא עמך."

אמר לו: "בוא עמי בשלום."

הלך עמו. כשהיו הולכים בדרך פגעו באדם אחד שהיה סומא בשתי עיניו והיה יושב קרוב לעיר, מיד הוציא סלע אחד ונתן לו. אמר לאכסנאי שהיה הולך עמו: "תן לו גם אתה כמו שנתתי אני."

אמר לו: "איני נותן לו כלום שאיני מכירו כמו שאתה מכיר אותו, לפיכך נתת לו ויפה עשית."

אמר לו: "אם אתה אינך רוצה לתת לו הרשות בידך."

הניחוהו לאותו סומא והם הלכו לדרכם. כשהיו הולכים בדרך פגעו במלאך המוות.

אמר להם: "להיכן אתם הולכים?"

אמרו לו: "לסחורה."

והם לא ידעו שהוא מלאך המוות. מיד כאשר נגלה אליהם ואמר אני מלאך המות, פחדו ונפלו על פניהם.

אמר מלאך המוות לראשון: "אתה נפדה ממוות וקרא עליו המקרא הזה: 'והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך'." ואמר לו: "הואיל והקדמת צדקה מממונך בדרכך תחיה עוד חמשים שנה."

אחר כך אמר לאכסנאי: "כבר סופך בידי והגיע יום מיתתך."

מיד ענה ואמר לו: "אני וחברי באנו יחד, והוא חוזר לביתו, ואני אמות בכאן?"

אמר לו: "הן. זה קדם ועשה צדקה משלו."

אמר לו: "אם כן הניחה לי ואלך ואעשה צדקה."

אמר לו: "שוטה שבעולם, אדם פורש בים בספינה; אם לא תיקן אותה בארץ, מה עושה בפלגים ובתהומות כשבאים עליה גלי הים? כן מי שלא תיקן עצמו בחייו, מה יעשה במיתתו? ועכשיו מה שעשית עשוי, מכאן ואילך אין לך כלום שהגיע זמנך למות."

אמר לו: "אם כך המתן לי עד שאלך לספר בשבחו של מקום על מה שעשה עמי."

אמר לו: "מאחר שאתה מבקש לספר בשבחו של מקום, יוסיפו שנותיך, לקיים מה שנאמר 'והלך לפניך צדקך'.

חברו לא עשה צדקה אלא לסומא אחד ונתווספו לו כמה שנים. העושה צדקה בכל יום ובכל שעה על אחת כמה וכמה, לקיים מה שנאמר: 'והלך לפניך צדקך'.

י"ח) ארווש הפילוסוף ציווה את בנו לפני מותו ויאמר לו: "בני כמה אוהבים קנית בחייך?"

ענהו בנו: "כבר קניתי אוהבים עד מאה."

אמר לו: "בני! כבר אמר הפילוסוף אל תאהב ואל תהלל האוהב טרם שתנסהו ותבחנהו, ותדע באמת כי אני שנולדתי לפניך לא קניתי בכל חיי כי אם חצי אוהב, ואתה איך קנית מאה? ועתה לך ובחנם אם תמצא בכלם אחד."

אמר לו: "אבי, ואיך תיעצני שאבחנם?"

אמר לו: "בני, לך וקח עגל אחד ותמיתהו ותנתחהו לנתחים ושימם בשק והשק יהיה מגולל בדמו מבית ומבחוץ, ולך אל אחד מאוהביך ואמור לו: 'אלופי ורעי, הנני מפיל תחנתי לפניך שתקבור בביתך זה האיש אשר הרגתי ואיש לא ידע מאומה והצילני מן הצרה הזאת'."

וילך בנו ויעשה כן, וילך אל אחד מאוהביו ויאמר לו ככל אשר צוהו אביו.

ויענהו האוהב: "אוהבי! לך ושא המת על כתפך וקברהו וסבול הצרה כאשר עשית הרעה כי בביתי לא תכנס."

וילך לכל אחד ואחד מאוהביו, וכאשר ענהו הראשון כן ענהו השני וכן כלם. וישב אל אביו ויגד לו אשר מצא אותו מכל אוהביו, ויאמר לו אביו: "הנה קרה לך כאשר אמר הפילוסוף, רבים האוהבים במספר ולעת הצורך הם מעטים. ועתה לך אל האיש אשר אמרתי לך שהוא חצי אוהבי ודע מה יענך דבר."

וילך ויאמר לו כאשר אמר אל אוהביו. ויענהו האיש ויאמר לו: "בוא עמי אל ביתי בסתר שלא יראוך השכנים."

ויוציא כל איש מעליו ואשתו וכל בני ביתו, ויחפור הקבר בביתו.

ויהי כי ראה הנער, הבין הכל וידע את לבו ויוציא העגל מן השק ויראהו לו מנותח, ויודה לו על אמונתו הטובה ואהבתו הנכונה עם אביו, וילך ויספר לאביו אשר קרה לו עם חצי אוהבו.

ויאמר לו אביו: "על זה האוהב אמר הפילוסוף: זה אוהב נאמן העוזר אותך בעת ישטמך הזמן."

ויאמר אל אביו: "ראית מעולם איש אשר קנה אוהב שלם?"

ויאמר לו: "לא ראיתי, אבל הוגד לי."

ויאמר לו בנו: "ספר נא לי אולי אמצא אוהב כמוהו."

אמר לו: "הגד הוגד לי כי היו שני סוחרים, האחד במצרים והאחד בבבל ויכירו איש את אחיו לשמע אוזן, וישלחו איש אל אחיו כל משאלותם על ידי שליח. ויהי היום וילך הסוחר היושב בבבל בסחורה אל מצרים, ויהי כשמוע הסוחר היושב במצרים את שמע אוהבו ונאמנו וילך לקראתו ויחבקהו וינשקהו ויביאהו אל ביתו ויכבדהו ויעש לו משתה שמונה ימים, ויראהו את כל בית נכאתה ושרים ושרות וכל מיני זמר אשר היו לו בביתו. ויהי ביום השמיני ויחלה הסוחר הבבלי. ויעצב הסוחר עד מאד על חלי אוהבו נאמנו ויביא כל חכמי מצרים והרופאים לרפאותו. ויהי כי ראוהו הרופאים וימששוהו בזרועו ובראשו ויביטו אל מימי רגליו ולא הכירו לו שום חולי בעולם, וידעו הרופאים כי באהבה אשר חלה. ויהי כאשר ידע הסוחר בעל הבית כי חלה אוהבו באהבה, ויבא לפניו וישאלהו אם היה לו אשה בביתו שאהב.

ויען הסוחר החולה: "הראה לי כל בני ביתך והחשוקה בלבי אראך."

ויראה לו הסוחר כל נערות ביתו והשרות אי זו מהן יבחר, אחר כך הראה לו כל בנותיו ולא בחר בכל אלה.

ותהי לסוחר נערה בתולה בביתו יפה עד מאד אשר גידלה מקטנותה להיות לו לאשה ויראה לו.

ויהי כראות הסוחר החולה אותה אמר: "בזאת הנערה חיי ומותי."

ויהי כאשר שמע הסוחר בעל הבית דבריו ויתנה לו לאשה עם כל מוהר ומתן שהיה לו לתת לה כמוהר הבתולות ותהי לו לאשה. אחר כך שב הסוחר אל ארצו לבבל עם אשתו בשלום.

ויהי אחרי כן לימים רבים חזר גלגל הזמן על הסוחר המצרי ויאבד כל ממונו ויתרושש, ויאמר בלבו אלכה לי אל אוהבי הנאמן אשר כבדתיו בביתי ומלאתי חפצו ואתחנן לפניו שירחם עלי. וישם מגמת פניו ללכת אל בית אוהבו ערום ויחף וחסר כל טובה, ויבא לבבל בלילה, ויתבושש ללכת אל בית אוהבו אולי לא יכירהו ויגער בו ויוציאהו מביתו כשיראהו שהוא עני ורש, וישאר מחוץ לעיר בבית אחד.

ויהי הוא שוכב במקומו ונותן את לבו אל כל הקורות אותו, והנה שני אנשים נצים בעיר ויהרוג אחד את חבירו, ויברח הרוצח מן העיר, אז יצאו מהעיר אנשים רבים וירדפו אחרי הרוצח ויבואו אל הבית לראות אם היה שם הרוצח וימצאו שם הסוחר לבדו, ויאמרו לו: "מי רצח לאיש?"

ויאמר: "אני." כי בחר מותו מחייו בעוני ובצער.

ויתפשוהו ויניחוהו במשמר. ויהי בבקר ויביאוהו לפני השופטים וישפטוהו למות לתלותו על העץ. ויצאו אנשים רבים מן העיר לראות המשפט כנהוג, וביניהם היה הסוחר אוהבו אשר בא זה באהבתו לבבל. ויראה זה הסוחר אותו ויכירהו ויאמר בלבו כי זה הוא אוהבו אשר היה במצרים, ויזכור את כל הטובות אשר עשה לו וידע כי לא יוכל לשלם לו גמולו, ויאמר לשופטים: "מדוע תעשו זה כי אין לו משפט מות ואנה תוליכוהו, כי לא זה הרגו כי אם אני הרגתיו."

ויהי בשמעם הדבר הזה ויאסרוהו במקומו ויוליכוהו אל העץ. ויהי הרוצח בין העם ולא הכירוהו, ויבט אל כל אשר הם עושים, ויאמר בלבו: אני הרגתי לזה, וזה יענש שלא הרגו ויתלה על העץ ואני שהרגתיו אנצל מן המות, אין זה כי אם סבה מאת ה', אבל השם יתברך ויתעלה הוא הצדיק ואין בדרכיו עול ולא ינקה הרשע, וירא אני שמא יביאני ה' למיתה קשה מזאת, ולכן אודה על פשעי ואמות עתה ואתכפר ואציל את זה מן המות.

ויבוא הרוצח לפני השופטים ויקרא בקול גדול: "אתם בעלי היושר והאמונה, לא תעשו עול במשפט ולא יהרג נקי במקום חייב, ובאמת תדעו כי לא זה ולא זה הרגו לנרצח, לא זה שאמר שהוא הרגו מפני שבחר במותו מחייו, וגם לא זה שאמר לכם להניחו ואמר שהוא הרגו מפני שהוא אוהב אותו ונפשו קשורה בנפשו. אכן אדונינו הניחו לזה ולא יהרג נקי, כי אני הרגתיו וטוב מותי בעולם הזה ולא אמות בעולם הבא."

ויהי כשמעם דברי הרוצח ויניחו הסוחר ויאסרו את זה ויוליכוהו אל העץ ויתלוהו עליו, ואחר כך בא הסוחר הבבלי ויבא את הסוחר המצרי אל ביתו ויתן לו חליפות שמלות וילבישהו וישאלהו על הקורות אותו, ויספר לו כל קורותיו. ויכבדהו וישימהו לאב ולאדון לכל ביתו וכל אשר יש לו נתן בידו.